

EIROPAS SAVIENĪBA

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**
ANNO 1919

**Margarita Gavriļina, Anna Vulāne,
Lilija Jurgīte, Velga Laugale**

Latviešu valodas gramatika funkcionālā aspektā

Skolēna rokasgrāmata

Materiāls izstrādāts

ESF Darbības programmas 2007. - 2013. gadam „Cilvēkresursi un nodarbinātība”
prioritātes 1.2. „Izglītība un prasmes”
pasākuma 1.2.1. „Profesionālās izglītības un vispārējo prasmju attīstība”
aktivitātes 1.2.1.2. „Vispārējo zināšanu un prasmju uzlabošana”
apakšaktivitātes 1.2.1.1.2. „Profesionālajā izglītībā iesaistīto pedagogu
kompetences paaugstināšana”

**Latvijas Universitātes realizētā projekta
„Profesionālajā izglītībā iesaistīto vispārīzglītojošo mācību priekšmetu pedagogu
kompetences paaugstināšana”**

Rīga 2010

1. temats. Visiem gudriem cilvēkiem ir jāsazinās. (Tits Makcijs Plauts)

1. uzdevums. Pārrunāsim!

Paskaidrojiet, lūdzu, kā Jūs saprotat Tita Makcija Plauta domu, ka „Visiem gudriem cilvēkiem ir jāsazinās.”

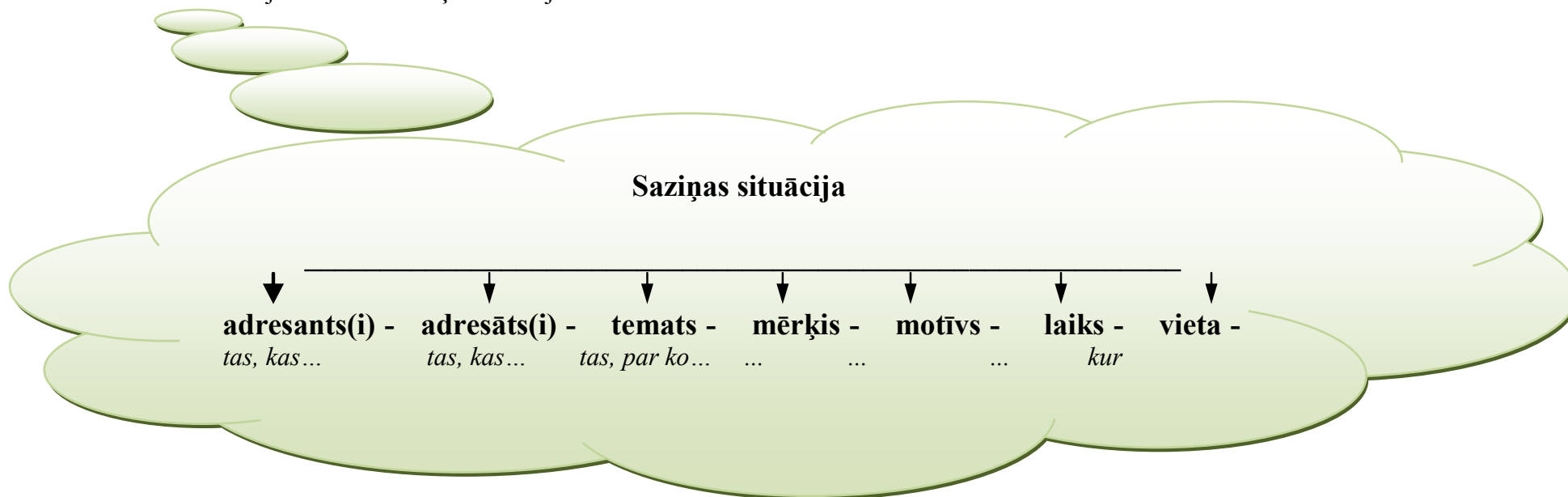
Turpiniet teikumus:

- Saziņa ir _____
_____.
- Cilvēki sazinās, lai _____

_____.
- Tas, vai saziņa būs sekmīga, ir atkarīgs no _____

_____.
- Saziņu var traucēt: _____
_____.
- Saziņas partneriem jāievēro šādi noteikumi: _____

2. uzdevums. Analizējiet shēmu «Saziņas situācija».

1. Kas, Jūsaprāt, cilvēkam ir jāzina un jāprot, lai varētu sazināties?
2. Raksturojiet saziņas situāciju, kurā Jūs šobrīd piedalāties.
3. Kas, Jūsaprāt, varētu sekmēt Jūsu saziņu?
4. Atsauciet atmiņā situācijas, kad Jūsu saziņa mācību laikā bijusi sekmīga un kad – nesekmīga. Kāpēc?

3. uzdevums. Strādāsim grupās!

Izlasiet tekstus. Atbildiet uz jautājumiem un veiciet uzdevumus.

1.

- Piedod, mamm, es tā nekad vairs nedarīšu... – pēc ilgas klusēšanas Guna tikko izdvesa šos vārdus. Tuvojās vakars. Jau bija pagājusi stunda kopš Guna atbraukšanas.
- Es gribu mājās... Rīt no rīta atbraukšu atpakaļ...
- Tēvs tā nebūs ar mieru.
- Kur viņš ir?
- Tantes istabā. Labāk neprasi.
- Nē, es iešu!
- Tēvu Guna satika dārzā.
- Es vēlos braukt jums līdz.
- Vai neesi vēl izbraukājusies?
- Esmu...
- Tad ej istabā un mācies!
- Nevaru...
- Jāvar!
- Es paņemšu grāmatas līdz.
- Runā ar māti!
- Ko jūs mani sūtāt viens pie otra?
- Laikam jau abiem esi pietiekami nodarījusi pāri.
- Esmu. Bet es jau istabā tikko teicu, ka tas vairs neatkārtosies... Tēt! Paņemiet mani līdz uz mājām!
- Ej pēc mēteļa! (Druva 1988:18-19)

2.

- Skolas durvīs stāvēja klases audzinātāja.
- Vai jūs neesat perami? Sakiet — vai jūs neesat perami?
- Skolotāj, jūs visu redzējāt?
- Redzēju gan. Tāpēc tagad gribas ņemt rokās žagaru un sadot jums. Kā mazi bērni!
- Jūs, skolotāj, esat līdzvainīga!
- Ko vēl neteiksiet!
- Jā. Kāpēc jūs nesaucāt mūs iekšā? Mēs būtu klausījuši...
- Es jums gan!
- Un vienpadsmitie smiedamies aizskrien. (Druva 1988:219)

3.

- Labdien, jaunieši! Šodien turpināsim sarunu par nozīmīgu posmu mūsu tautas vēsturē. Ierakstiet savās burtnīcās nodarbības tematu: *Transcendentālais marksisma un ļeņinisma antropoloģiskais un morfoloģiskais eksistenciālisms kā sociālpolitiskās domas manifestācijas vizualizācija 20. gs. 50. gadu PSRS sociālajās struktūrās un postmoderniskās realitātes priekšnojautas padomju sabiedrības refleksijā ar konstruktīvismu un imananci.*
 - Atvainojiet, skolotāj! Par ko mēs šodien runāsim?
 - Jurgī, izlasi kārtīgi un sapratīsi! Uz tāfeles viss ir uzrakstīts.
 - Es arī nesaprotu!

6.

„Ko? Ko?” viņš prasīja. „Jūs esot ozolus cirtis? Kā viņš pie šādas apgalvošanas nācis? Vai tad jūs esiet cirtis?”

„Cienīts baronlielskungs... jā. Bet ne nelikumīgā vīzē.”

„Klausiet, klausiet, klausiet, Andrikson! Kur tad jūs tos ozolus esiet cirtis?”

„Kur citur kā sava paša tiesā⁷.”

Barons pacēla savas skaidrās acis pret zemnieku un paskatījās viņā vienu acumirkli jo cieti.

„Sava paša tiesā? Un tad jūs sakiet, tas neesot nelikumīgā vīzē noticis!” viņš tad lēnām runāja. „Jūs tak pazīstiet savu kontraktu. Jūsu kontraktā nestāv neviens punkts, kurš jums atļautu vienu vienīgu apsīti nocirst bez muižas atļaušanas. Kā nu vēl ozolus! Tādēļ, ja jūs esiet cirtis, tad jūs to esiet pret likumu darījis.”

„Cienīts baronlielskungs, tā gan tā lieta izliekas. Bet, ja jūs man atļaujiet viņu izskaidrot... tad... tad... viņa baronlielskungam rādīsies pavisam citāda.”

Pār barona ģīmi nolaidās it kā ēna. [...]

Tais pāra mēnešos, kopš viņš savu mantojumu pārvaldīja, viņš jau vairāk nepatīkamu notikumu bij piedzīvojis. Viņam bij tapuse uzrādīta viltota kvīte par nomaksātu nomu, un viens mežsargs bij ticis pienākts pie kukuļu ņemšanas. Tad arī vēl kāds saimniecīšs no cepļa bij nozadzis divus vezumus ķieģeļu.[...] Nu viņa labvēlībai laikam atkal bij gaidāms jauns pārbaudījums.

„Runājiet,” barons sacīja, laipnu balsi piepaturēdams.[...]

„Man jāpiemin klausības laiki. Kad tos norūķēja un rentes maksāšana uznāca, tad Klaucēniem bij vairāk mežu un krūmu nekā tīrumu. Tā tas bij gandrīz visur, un tā tas nevarēja palikt. Bij jāmaksā rente. Bet pie tik maziem laukiem – kur to ņemt! Tādēļ nomirušais baronlielskungs saimniekiem mežus izbrīvēja nocirst un druvas palielināt. Ik pavasarus cirta un dedzināja līdumus un sēja miežus. Tā tas notika daudz gadu. Tad lišanu aizliedza.” [...]

„[...] Bet līdumu laikos mans tēvs savos līdumos visus ozolus atstājis nenocirstus. Neatminos – toreiz gan biju vēl tāds mazs puika, – ka viņš arī vienu vienīgo būtu nocirtis, kaut gan tas bija atļauts. Daži bija vēl diezgan tievi. „Tie lai dēlam aug,” viņš sacīja. Atgadījās arī resni. [...] „Lai stāv vien, kad vajadzēs, gan paņems.” Tā tie koki ir palikuši dzīvi, un dažs no maniem tīrumiem tagad izskatās kā ozolu dārzs.”

„Un no šiem ozoliem jūs esiet cirtis?”

„No šiem, cienīts baronlielskungs. Visi viņi jau sen būtu sadedzināti malkā vai citādi kā izbrūķēti, ja mans tēvs tos nebūtu aiztaupījis. Es lūdzu neļauties, kad uzdrīkstos sacīt, ka es... tādā vīzē... sava paša ozolus uz jūsu zemes esmu cirtis. Es tos no sava tēva esmu mantojis.”

Barons atspiedās viegli pret spīdošās bufetes stūri, un stingruma līnijas ap viņa muti tapa vairāk redzamas.

„Ko šis cilvēks darīja? Vai viņam bij tik aprobežots zemnieka prāts, ka tas sava tēva sen zudušās un noilgušās tiesības vēl turēja par dzīvām un priekš sevis derīgām? Jeb vai tas bij tikai zemnieka viltus, kas viņam lika tā runāt?[...]” [...]

„Izsakiet skaidri, jūs esiet tos ozolus zadzis.”

Bij tā, it kā barona pēdējais vārds nebūtu bijis vārds vien, bet vārds un sitiens reizē. Ar manāmu rāvienu saimnieka galva atrāvās atpakaļ, un viņa ģīmis tapa ļoti bāls.

„Baronlielskungs,” viņš pēc brītiņa sacīja stomīdamies un skatījās cieti baronā, „baronlielskungs... tas ir... vārds... kuru es... nevaru pieņemt.” [...]

„Baronlielskungs, tā tad jūsu priekšā esmu un palieku zaglis. Labi. Tad nododiet mani arī likumam. Tie pāra simts rubļu mani nespiedīs kārt ubaga tarbu savā kaklā. Lai viņi aiziet, kur tik daudz citu simtu sagulušu. Es atsakos no jūsu žēlastības, baronlielskungs.”

Barons sašaurināja mazliet acu vākus, pacēla mazliet galvu un paskatījās runātājā ar skatu, kas skaidri sacīja: „Tārps.” Nekas neatsaldē cilvēku no cilvēka ātrāk un pilnīgāk kā spītīgi atraidīta labvēlība. (Blaumanis 1994: 9-15)

7.

Kad puīši bija iekārtojušies istabiņā, sākās saruna. Protams, vispirms vajadzēja iepazīties.

- Mani sauc Rolando. Mācos 10. klasē. Es dzīvoju Maltā.
- Maltā? – izbrīnīts iesaucās gaišmatis. – Kā tad tu nokļuvi mūsu sporta noietnē?
- Nu bija Rolando kārta brīnīties. – Kāpēc lai es nevarētu te nokļūt?
- Un tu tik labi runā latviski? – turpināja blondais. – Kur tu to iemācījies?
- Kā? Es taču esmu latvietis.
- Latvietis? Kā tad tu nokļuvi Maltā?
- Esmu tur dzimis un audzis.
- Jā, bet kā tavi senči tur nokļuva?
- Kā? Nu, mans tētis ir maltēnietis, mamma nāk no netālās Rēzeknes.
- No Rēzeknes? Bet Rēzekne taču ir Latvijā!
- Protams. Es arī dzīvoju Latvijā.
- Bet tu taču teici, ka Maltā?!
- Jā, es dzīvoju Maltā. Tā atrodas Rēzeknes novadā. Latgalē.
- Nē, Malta taču ir sala Vidusjūrā!
- Ak tā... Tu iedomājies, ka esmu no Maltas Republikas. Nē. Arī Latvijā ir Malta.
- Ko tu muldi! Pirmo reizi dzirdu, ka Latvijā ir Malta. (Vulāne 2011)

8.

- Meitenīt, kāds ir jūsu telefons?
- Nokia.
- Bet kāds ir jūsu numurs?
- Parastais, septiņzīmju.
- Bet kādi cipari ir jūsu telefona numurā?
- ARĀBU!

9.

- Čau, Ilze! Kā klājas?
- Normāli. Un tev?
- Arī. Zini, kāpēc zvanu? Vai Tu varētu palūgt savai vecmāmiņai izcept tos garšīgos pīrādziņus? Mums sestdien klases vakars, apsoliju sagādāt pīrādziņus. Visu, kas vajadzīgs, aiznesīšu.
- Diemžēl nesanāks. Omīte rehabilitācijā.
- Ko? Ko tad viņa nodarījusi, ka jāreabilitē?
- Kāpēc nodarījusi? Viņa ir Ķemeros. Tu taču zini, ka viņai bija operācija. Tagad jāatjauno spēki, tāpēc aizsūtīja uz rehabilitāciju.
- Neko nesaprotu...

10.

- Čau, bračka!
- Moin, vecīt! Kā svežas?
- Jau kuro dienu ar autoapdeitu mēģinu kačāt apdeitu, bet nesanāk... Ko darīt, mēģināt ar manuāli?
- Palasi log failu, kaut gan logot sāk tikai tad, kad ir sācis instalēt to paču.

11.

Juris ieklūp istabiņā, niknumā aizcērt durvis, nosviež somu un iemetas gultā. Kursabiedri neizpratnē skatās viņā un gaida, kas notiks tālāk. Rihards neiztur un grib zināt, kas tad noticis. Nu maisam gals vaļā!

– Kas noticis?! Izgāzos kā veca sēta! Šodien atbrauca ciemos Elizabete. Staigājām pa pilsētu, aizgājām līdz molam, tad nolēmām ieiet „Abrā”. Nu, tajā jaunajā ēstūzī. Atnes mums ēdienkarti, bet tur... Tur tādi nosaukumi! Elizabete izlasīja, sabozās un izgāja ārā – viņai šķita, ka es speciāli, ka gribu pazoboties. Nudien, tiem tur laikam bēniņos putra saskābusi! Šitādus ēdienus piedāvāt! Jau gāja viss uz labo pusi – būtu izlīguši, bet nu viņa šņāc kā kaķene. Es taču nezināju, ka tur tādi pigori!

– Kas tad tur tik briesmīgs? Mēs ar Jurci aizvakar tur ļoti labi paēdām. Un izsmējāmies arī kārtīgi – mūsu senčiem bijusi laba humora izjūta.

– Jā? Laba humora izjūta? Es netaisos ēst visādas *circeņu* vai *nabagu zupas*, kaut kādus *siltos grūdienus*, *trakās biezputras*, *zīļu galviņas*, *bulļu sviestus*, *cinīšus*! Un vēl tās *čuriņas* un *sarkanā putra*! Kad Elis to izlasīja...!!! Nē, rītdien es viņiem pateikšu visu, ko domāju!

– Jūs oficiantiem nepajautājāt, kas slēpjas aiz šiem nosaukumiem?

– Tas čalis jau pats mēģināja kaut ko teikt, bet mēs nemaz neklausījāmies – Elis metās ārā, es viņai pakaļ!

– Pagaidi, pagaidi, – rāmi smaidīja Normunds. – Tie visi ir garšīgi un pavisam normāli ēdieni.

– No circeņiem un zīļu galviņām? Tu smeji par mani?

– Nē.

Un Normunds, kā jau topošais pavārs, sāk stāstīt... (Vulāne 2004)

?

1. Vai šos tekstus varam saukt par dialogu? (Jā, nē. Kāpēc?)
2. Raksturojiet tajos atspoguļotās saziņas situācijas.
3. Kurš no tekstiem ilustrē sekmīgu saziņu? Argumentējiet savu viedokli.
4. Nosakiet, lūdzu, kuros dialogos vērojama nesekmīga saziņa. Kā Jūs domājat, kāpēc šo dialoga partneru saruna neizdevās?
5. Vērtējiet 5. dialoga saziņas partneru runas uzvedību. Kuras etiķetes normas šajā dialogā netiek ievērotas? Pamatojiet savu viedokli.
6. Kā Jūs rīkotos a) ārsta vietā, b) kundzes vietā? Kāpēc?
7. Atsauciet atmiņā R. Blaumaņa novelē „Andriksons” atainotos notikumus. Kā jūs domājat, kāpēc nesapratās Andriksons un barons? Miniet 2-3 argumentus, atsaucoties uz daiļdarba saturu un izmantojot savas zināšanas literatūrā un vēsturē.

8. Sadalieties pāros un turpiniet 7. un 11. dialogu. Kas jums nepieciešams, lai sekmīgi iejustos Normunda lomā? Risiniet dialogu ar skolotāju un iegūstiet nepieciešamos materiālus.
9. Salīdziniet savu un klasesbiedru veikumu. Kādas atšķirības vērojamas? Kāpēc?
10. Uzrakstiet, kādas būtiskākās kļūdas pieļāva saziņas partneri.
11. Mājās sameklējiet vai uzrakstiet vienu sekmīgas un vienu nesekmīgas saziņas piemēru.

4. uzdevums.

- Raksturojiet vārda *saziņa* nozīmi, izmantojot tā morfēmisko struktūru.
- Uzrakstiet citus vārdus, kuros ir priedēklis *sa-*: _____.
Nosakiet katram atvasinājumam motivētārvārdu vai motivētājformu. Nosakiet, kuri vārdi darināti ar priedēkli, kuri – ar piedēkli un kuri – ar galotni. Kāda nozīme tajos ir priedēklim *sa-*? Kuras vārdšķiras vārdi parasti atvasināti ar priedēkli *sa-*?
Kā vēl iespējams darināt jaunus vārdus?

- Turpiniet vārdu rindas, sakārtojot tos atvasināšanas secībā. Norādiet tajos morfēmas:

zin-ā-t → *sa+zinā+ties (sazinās)* → *saziņ+a*

↓

- Paskaidrojiet, kā Jūs saprotat jēdzienus *saskarsme*, *saziņa* un *komunikācija*. Kas tiem, pēc Jūsu domām, ir kopīgs un kas atšķirīgs?

Saskarsme _____.

Saziņa _____.

Komunikācija _____.

5. uzdevums.

Izlasiet spriedumus. Vai Jūs piekrītat autoram? Argumentējiet savu viedokli.

1. Saziņa ir viens no saskarsmes komponentiem, tās nepieciešama sastāvdaļa.
2. Cilvēks ir sabiedriska būtne, kurš jau no bērnības ir iekļauts tā saucamajā socializācijas procesā.
3. Neiesaistīties sarunā ar cilvēku, kurš sarunas cienīgs, nozīmē pazaudēt cilvēku. Iesaistīties sarunā ar cilvēku, kurš nav sarunas cienīgs, nozīmē velti šķiest vārdus. Gudrais ir saudzīgs gan pret cilvēkiem, gan pret vārdiem. (*Konfūcijs*)

1. Pamatojiet pieturzīmju lietojumu 1. un 3. teikumā.
2. Pasvītrojiet teikuma locekļus 2. teikumā.
3. Nosakiet, lūdzu, pēdējā teikumā izmantotā vārda *gudrais* vārdšķiru.
Pierādiet sava viedokļa pareizību.

6. uzdevums.

Iepazīstieties ar dažādu tautu sakāmvārdiem par saziņu un uzrakstiet vienu vai divas atziņas, ko gūvāt, tos lasot.

- Tas, kurš jautā, ir muļķis uz īsu brīdi, bet tas, kurš nejautā, paliek muļķis uz visiem laikiem. (*Kīniešu sakāmvārds*)
- No sākuma paveries, kas tevi klausīsies, tikai pēc tam ierunājies. (*Abhāzu sakāmvārds*)
- Zoss spalva bīstamāka par lauvas ķetnu. (*Angļu sakāmvārds*)
- Audzināts cilvēks necenšas pārkliegt savu sarunas biedru un atbildēt uz jautājumiem, kas uzdoti citiem cilvēkiem. (*Arābu sakāmvārds*)
- Ja tu runā, tad taviem vārdiem ir jābūt labākiem par klusēšanu. (*Arābu sakāmvārds*)
- Ne visu to runā, ko domā, un ne visu to raksta, ko runā. (*Latviešu sakāmvārds*)
- Runāt un klusu ciest īstā laikā ir patiesi gudrība. (*Latviešu sakāmvārds*)
- Kas runā, tas sēj, kas klausās, tas pļauj. (*Krievu sakāmvārds*)

7. uzdevums.

Izlasiet tekstu, atbildiet uz jautājumiem. (*Sarunājas laikraksta korespondente Rudīte Jēkabsons un pensionārs Roze, kurš protestē pret ābeļdārza izciršanu.*)

[..] Ja labi padomā, varēja taču vienkārši un skaidri atbildēt tam Leonīdam Rozem vai kā viņu, ka skola ir svarīgāka par kādu tur personisko dārziņu ar pāris augļu kociņiem un redīsu dobēm. [..]

– Mani sūtīja pārbaudīt jūsu sūdzību.

– Tad nāciet, lūdzu, iekšā. [..]

Laukā rāmi, augļu pilni stāv koki. [..] Āboli kā mazas saules izstaro gaismu.

– Jums celtos roka nocirst?

– Ja vajadzētu... [..]

– Vai tādēļ, lai kaut ko uzceltu, par varēm kaut kas noteikti jānoposta? Tā?

- Tomēr nedrīkst koku arī padarīt par pašmērķi. Galvenais ir cilvēks.
- Vai jūs gribat, lai cilvēks dzīvotu kā tuksnesī, lai tuvumā nav ne putnam kur uzmesties?
- Kāpēc? Iestādīs atkal.
- Nocirst, lai pēc tam iestādītu? [...] Iziesim laukā, es jums kaut ko parādīšu.
- Redzat? Nora. [...] Kāpēc skolu nevarētu celt uz noras? [...]
- Tad, lūk, cik prozaisks iznākums! Pēc visām dzejiskām runām par skaistumu, par putniem, par ābelēm. Skolu – uz plikās, kazu apgrauztās, kailās noras. Tad, lūk, kādi dārzi būs bērniem pie jaunās skolas – aiz žoga Rozes gruntsgabālā, [...]
- Redzu, jūs nesajūsmina mana ideja! – beigu beigās Roze ierunājas kā vīlies.
- Nē.
- Un kādēļ, ja atļauts zināt? [...] Dārzi taču paliek.
- Tā jau ir nekaunība, un es nepadomājusi izgrūžu:
- Baidos, ka bērniem sāpēs vēderi no tādiem āboliem.
- Paskatos Rozē – un pārbīstos. Redzu, ka esmu aizvainojusi viņu līdz sirds dziļumiem.
- Gribēju labu, – viņš dobji saka, neraudzīdamies manī, – bet, ja jau sāpēs vēderi... Nu, paldies par jūsu pūlēm. Paldies, ka atnācāt. Aprunājāties vis. [...]
- Man ir nelāgi ap dūšu, nezinu, kā varētu asumu nolīdzināt, vajadzēja vismaz atvainoties. [...]
- Atsprāgst zaļie vārtiņi, un mani gandrīz raušus ierauj iekšā Silvija Kadiķe. [...]
- Ko tad jūs tur tik ilgi būrāties, ja šis neko tā arī nepastāstīja... Es pirmīt gribēju jums pateikt, bet jūs jau aizskrējāt. Nu, šitas trakais, ko domājies, izgudrojis, lai skolu ceļ tai pļavā, tur augšā. Un dārzus lai mēs salaižot kopā un dāvinot skolai. [...]

(Ezera 1968:51-54)

1. Raksturojiet tekstā atspoguļoto saziņas situāciju.
2. Kā Jūs domājat, kāpēc saziņas partneri nesapratās?
3. Kā Jums šķiet, kas bija rakstīts pensionāra L. Rozes sūdzībā?
4. Kā vajadzēja risināt sarunu jaunajai korespondentei, lai nerastos pārpratums?
5. Kā Jūs domājat, kā sarunas norisi ietekmēja R. Jēkabsones sākotnējā attieksme pret veicamo darbu?
6. Kādas kļūdas pieļāva L. Roze šajā saziņas situācijā?
7. Kā, Jūsaprāt, rīkojās korespondente, uzzinājusi L. Rozes patiesos nodomus?
8. Ko redakcijā teiktu R. Jēkabsons, ja kaimiņiene nebūtu pastāstījusi par pensionāra ieceri?
9. Iejūties R. Jēkabsones lomā un uzrakstiet ziņojumu laikraksta redaktoram par sūdzības pārbaudes rezultātiem.

8. uzdevums.

Izlasiet tekstu un piedāvājiet tam virsrakstu.

Cienījamās klausītājas un godājamie klausītāji!

Cilvēks ir sabiedriska būtne, tāpēc viņam nepieciešams izteikt savas domas, jūtas un izjūtas un uzklaut cita viedokli, iepazīt viņa pieredzi. Ikvienam taču gribas, lai kāds viņu uzklausa un saprot. Vārdi, kā zināms, spēj izteikt ļoti daudz un tomēr ne visu, spēj atklāt patiesību, bet var arī to noslēpt vai sagrozīt. Tāpēc, lai saziņa būtu sekmīga, mums jāprot ne tikai runāt, bet arī klausīties, lai saprastu, ko saka sarunas partneris. Tas savukārt nozīmē, ka mums jāapgūst gan runātāja, gan klausītāja kultūra. Kas tad jāzina un jāprot, lai varam droši teikt, ka esam kulturāli runātāji un klausītāji?

Pirmkārt, neaizvainojiet sarunas biedru ar nevērīgu attieksmi, necieņu un uzmanības trūkumu. Izvairieties no negatīviem izteikumiem par viņa personību. Tādi vārdi kā *tu esi muļķis, žāva, lempis, tūļa, neprašā, beidziet gvelzt muļķības, tik stulbu cilvēku vēl neesmu sastapis, galīgs daunis, blondīne* u.tml. neveicina dialoga norisi, pilnīgi pretēji – tie iznīcina saziņas iespējas.

Nevajag arī uzbāzties ar savu klātbūtni cilvēkam, kurš ir aizņemts. Piemēram, ja jums transportā nepieciešama palīdzība, labāk uzrunāriet cilvēku, kurš neko nedara, nekā to, kurš lasa grāmatu. Ja kāds tomēr jūs uzrunā, kad lasāt – esiet tik laipns un uzklaut cilvēku – varbūt sarunas biedram ir ļoti svarīgi, lai viņu kāds uzklausa.

Otrkārt, uzrunājot cilvēku, ņemiet vērā viņa vecumu, dzimumu, amatu vai sabiedrisko stāvokli. Tas, ko var pateikt labam draugam vai paziņam brīvā, nepiespiestā sarunā, neiederēsies oficiālā saziņā ar pazīstamu vai pasvešu cilvēku. Neesiet pārāk kategoriski. Neaizmirstiet pateikties par to, ka esat uzklauts, un atvainoties par traucējumu. Ja esat nokļuvis klausītāja lomā – esiet taktisks un pacietīgs, uzmanīgi noklausieties visu, ko runātājs saka. Pat tad, ja tiek uzrunāts nelaikā vai arī jums šķiet, ka runātājs kuļ tukšus salmus. Ja ir kāds iemesls, kāpēc nevarat cilvēku uzklaut, pasakiet, ka pašlaik esat aizņemts, un taktiski vienojieties par citu sarunas laiku.

Treškārt, sarunājoties nekad neuzspiediet partnerim savu viedokli, mēģiniet iejusties viņa vietā, solidarizējieties ar viņu. Diemžēl bieži vien gadās, ka sarunas partneris dialogā neievēro šos noteikumus. Pastāstīšu šādu gadījumu.

Reiz satiku draugu, kuru nebiju kādu laiku redzējis. Sasveicinājāmies. Tad viņš jautāja: „Kur tu biji pazudis? Simt gadus neesmu tevi redzējis!“ „Biju Londonā“, atbildēju es. „Atgriezies tikai pirms dažām dienām.“ Man gribējās izstāstīt draugam par braucienu, tāpēc gaidīju jautājumu: kāds tad bija brauciens? Bet draugs teica: „Es arī nesen tur biju un redzēju.“ Tā aizsākās garš monologs par sevi. Protams, man zuda jēlkāda vēlēšanās dalīties savā pieredzē...

Atliek vien secināt, ka ir ļoti labi, ja sarunā ar citu cilvēku mums izdodas mazliet apvaldīt savu „es“ un nerunāt tad, kad jāklauts.

Ceturtkārt, stāstot par kaut ko, koncentrējiet uzmanību uz sarunas biedru, centieties panākt, lai viņš uzmanīgi klausās, saprot teikto, lai viņam ir interesanti. Ik pa laikam pasakiet kādu no šīm frāzēm: *tev (jums) droši vien būs interesanti uzzināt ...; jūs, protams, zināt...* Ja runātājs neskatās uz sarunas biedru, neuztur acu kontaktu, nepievērš uzmanību tam, vai teiktais ir saprasts, vai tas interesē cilvēku, proti, it kā aizmirst, ka sarunājas ar kādu, tad ir skaidrs, ka viņš koncentrējas tikai uz sevi. Bet, ja klausītājs esat jūs, tad aplieciniet runātājam, ka jums ir interesanti klausīties – parādiet to ar mīmiku, žestiem, piemēram, galvas mājienu, izsakiet savu piekrišanu vai pārsteigumu, sajūsmu vai interesi, izmantojot atbilstošus izsaukmes vārdus. Protams, nevajag pārspīlēt – esiet patiesi ieinteresēts un labvēlīgs sarunas partneris.

Piemēram, telefona sarunā, kad neredzam sarunas biedru, kad nav iespējams nedz žestu, nedz mīmikas kontakts, tad tas, ka dzirdam runātāju, jāaplūcina ar dažādiem izsaukumiem – *Jā.; Tiešām?; Cik interesanti!; Ā-ā-ā...* utt. Ja šādu signālvārdu nav, sarunas partneris sāk uztraukties: „*Hallo, hallo! Vai tu mani dzirdi? Kāpēc klusē? Kur tu pazudi?*“

Piektkārt, runātājam jāprot izvēlēties konkrētajai situācijai atbilstošu sarunas tematu, kas interesētu saziņas partneri un būtu viņam saprotams. Tātad jebkurā situācijā jācenšas panākt, lai mūsu runa būtu iederīga un saturīga. Seklas sarunas (pļāpāšana vienalga par ko) nevar būt par pamatu interesantai saskarsmei.

Sestkārt, stāstot otram kaut ko, izklāstiet savas domas loģiski, sekojiet, lai secinājums nenonāktu pretrunā ar sākotnējo pieteikumu, lai sekas izrietētu no cēloņiem. Ne velti par neloģisku runu mēdz teikt: *Sāka par meitu, beidza par kleitu; Nezina, kur rīts, kur vakars*. Jādomā arī par to, lai klausītājs nenogurtu un lai nepazustu sarunas pavediens. Zinātnieki atzīst, ka klausītājam vieglāk uztvert izteikumu, kurā ir 5-9 vārdi un kas ilgst no 45 sekundēm līdz pusotrai minūtei. Viņam taču jāpagūst ne tikai saprast, ko runātājs saka, bet arī izvērtēt viņa teikto, atbildēt uz jautājumu vai kaut ko precizēt. Tātad, sarunas partnerim jāprot gan veiksmīgi iesaistīties dialogā, gan arī būt vērīgam klausītājam. Te nu īsti vietā būs teiciens *runāšana – sudrabs, klusēšana – zelts*. Ja ir divi vai vairāk klausītāju, tad nav jācenšas atbildēt uz jautājumu, kas uzdots kādam citam, tātad nav jāreaģē uz izteikumiem, kuri nav adresēti tev. Šādos gadījumos mēdz sacīt: *Tev neviens nejautā.; Paklusē.; Nejaucies vidū!* un pat – *Kas tavu kazu tirgū ved?*

Var gadīties arī tā, ka tas, kuram adresēts izteikums, neliekas ne zinīs, nereaģē uz sarunas partnera teikto, kas, protams, ir pretrunā ar labo toni. Tad gan cits klausītājs var iesaistīties sarunā un tādējādi novērst neveiklo situāciju.

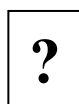
Ja saruna ir plānota – sagatavojieties tai – noskaidrojiet pēc iespējas plašāku informāciju par apspriežamo tematu, pārdomājiet, kādi varētu būt jautājumi un atbildes uz tiem, apsveriet, kā sāksit un kā beigsit sarunu utt.

Un visbeidzot – runātājiem un klausītājiem jāpatur prātā, ka tiešas saskarsmes laikā viņi ne tikai dzird, bet arī redz viens otru. Tātad viņi sazinās ne tikai ar vārdiem, bet arī raida cits citam dažādus signālus ar žestiem, mīmiku, pozām. Sava nozīme ir arī attālumam starp saziņas partneriem un viņu uzvedības veidam. Nav taču patīkami klausīties cilvēku, kas skatās jums garām, urbina degunu vai nervozi rakājas pa kabatām... Sarunājoties ar otru cilvēku, noteikti ir jādomā arī par neverbālo uzvedību – ir taču patīkami, ja arī žesti un mīmika liecina par labvēlīgu attieksmi pret saziņas partneri.

Mēs taču zinām, ka laipns vārds, patīkams smaids, patiesa interese par otru cilvēku var paveikt ļoti daudz.

Paturēsim prātā Zālamana gudrību: *Laba slava der vairāk nekā liela bagātība, un ļaužu labvēlīga attieksme ir labāka par sudrabu un zeltu.*

Paldies par uzmanību!

1. Kā Jums šķiet, kam autors adresējis savu tekstu? Kāds bija viņa mērķis? Vai viņš to sasniedza?
2. Atrodiet šajā tekstā pārsprieduma pazīmes.
3. Aizpildiet tabulu, izmantojot izlasīto tekstu.

Tēze	
1. arguments	
2. arguments	
3. arguments	
4. arguments	
5. arguments	
6. arguments	

7. arguments	
Secinājums	

4. Izmantojot teksta saturu, izveidojiet atgādni *Runātāja un klausītāja kultūra*.

Runātāja kultūra

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Klausītāja kultūra

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

9. uzdevums. Izlasiet tekstu un atbildiet uz jautājumiem.

Kāds iesācējs žurnālists intervē cienījamu aktieri, kurš lielāko daļu mūža pavadījis Kanādā un Latvijā atgriezies 90. gadu beigās. Intervija publicēta laikrakstā „Vakara Ziņas”.

- Vai tu jau ilgi uzdarbojies, tā sakot, kā aktieris?
- Atvainojiet, ar jūsu laipnu atļauju neizmantošu jūsu izvēlēto uzrunas formu. Tā esmu audzināts. Es strādāju par godīgu aktieri, nevis, tā sakot, uzdarbojos.
- Kā tu attiecies pret šiem te lugu varoņiem?

- Ja jūs interesē kāda matemātiska attiecība, varu teikt, ka es attiecos pret lugas varoni kā viens pret vienu. Turklāt esmu spiests precizēt, ka lugās darbojas rakstnieku veidoti tēli, nevis kaut kādi *šie te varoņi*.
- Vai tev uzpeld vēlēšanās, lai tavs partners uz skatuves būtu baigais džeks vai forša beibe?
- Uz skatuves man ir viena vēlēšanas pēc iespējas labāk nospēlēt savu lomu Ar peldēšanu tām parasti nav nekāda sakara Brīvajā laikā cenšos vis maz pāris reizes nedēļā aiziet uz baseinu un kārtīgi izpeldēties Mani partneri uz skatuves ir krietni ļaudis lieliski sava amata meistari Mes cenšāmieš pēc iespējas precizāk īstenot dramaturga un režisora ieceres. Isskats un ietērps ir atkarīgs no lomas tas var būt gan balles tērps gan geižas grimejums vai arī peldkostīms Tieši tā pat tēla raksturs un uzvedības maniere.
- Pastāsti kāds tad ir tas aktiera ķēķis – kā tu konkrēti uzved savu tēlu uz skatuves dēļiem.
- Atvainojiet, teātrī mēs parasti neko negatavojam – ēdam teātra kafejnīcā. Esmu no tiem vīriešiem, kuri neprot gatavot ēst. Man mamma bija izcila pavāre, tagad virtuvē saimnieko sieva – viņa prot tik garšīgi gatavot! Es bieži vien ņemu līdzi viņas gardos salātiņus, maizītes. Ilmas ceptos pīrādziņus un ābolkūkas mēs te notiesājam pāris sekundēs. Jā, bet nu par aktiera darbu. Diemžēl nekad neesmu tēlojis kopā ar dzīvniekiem, tāpēc nekas nav bijis jāuzved uz skatuves. Protams, mums ir pa kādai izrādei, kurā uz skatuves parādās mūsu mīluļi – parasti tie ir kaķi, suņi, ļoti reti – lielāki dzīvnieki. Nu, tos vai nu uznes, pasauc, vai arī ved saitē...
- Tu principā vienmēr esi savā tēlā, tā sakot, viennozīmīgi iekšā?
- Gluži otrādi: tēls ir manī iekšā. Bet nekā viennozīmīga tur nav. Man pēdējos gados nācies tēlot ļoti sarežģītas personības.
- Cik ātri tu vari pārkost savu varoni?
- Atvainojiet?! Kāpēc man viņš būtu jāpārkož?

(Izmantots J. Kuška teksts.)

1. Kā Jums šķiet, vai šādu saziņu varam uzskatīt par sekmīgu? (*Jā. Nē. Kāpēc?*)
2. Kādas kļūdas un nepilnības saskatījāt žurnālista runas uzvedībā? Labojiet tās, lūdzu.
3. Kā Jūs domājat, kāpēc viņš pieļāva šādas kļūdas?
4. Uzrakstiet pasvītoto rindkopu, novērsiet ortogrāfijas kļūdas un ierakstiet pieturzīmes.

10. uzdevums. Pārpaudīsim, vai esam gatavi sarunai!

❖ 1. tests. Komunikatīvās kontroles līmeņa noteikšana.

Psihologi uzskata, ka tas, cik veiksmīga būs saziņa, lielā mērā ir atkarīgs no tā, cik saziņas partneriem augsts komunikatīvās kontroles līmenis. Pārbaudiet savu komunikatīvās kontroles līmeni, izmantojot Šneidera testu.

Instrukcija. Vērīgi izlasiet 10 izteikumus, kas atspoguļo to, kāda ir cilvēku reakcija dažādās saziņas situācijās. Novērtējiet, kuru no tiem Jūs varētu attiecināt arī uz sevi (A), bet kuru – nē (N). Ierakstiet attiecīgo burtu pretī katram izteikumam.

1. Man šķiet, ka ir grūti atdarināt citus cilvēkus.	
2. Es varētu daudz ko darīt, lai tikai pievērstu apkārtējo uzmanību.	
3. No manis iznāktu labs (a) aktieris/aktrise.	
4. Citiem šķiet, ka mani pārdzīvojumi ir daudz dziļāki nekā tas ir patiesībā.	
5. Kompānijā es reti kad nokļūstu uzmanības centrā.	
6. Dažādās saziņas situācijās es bieži vien uzvedos atšķirīgi.	
7. Es varu aizstāvēt savu viedokli tikai tad, ja esmu pārliecināts(a) par savu taisnību.	
8. Lai gūtu panākumus un veidotos labas attiecības ar cilvēkiem, es bieži vien esmu tāds (a), kādu mani vēlas redzēt.	
9. Es varu būt laipns (a) pret cilvēkiem, kurus nevaru ciest.	
10. Es ne vienmēr esmu tāds(a), kā citiem šķiet.	

Testa apstrāde un interpretācija

Ja pretī **1., 5., 7.**, apgalvojumam ierakstījāt **N**, bet pretī pārējiem apgalvojumiem – **A**, tad par katru atbildi Jums pienākas 1 punkts.

0-3 punkti – zems komunikatīvās kontroles līmenis: raksturīga liela impulsivitāte, atklātība, brīva uzvedība, tā reti kad tiek mainīta, ņemot vērā saziņas situāciju, un ne vienmēr atbilst citu cilvēku uzvedībai, tāpēc citi šo cilvēki bieži vien uzskata par pārāk tiešu un uzbāzīgu sarunas partneri.

4-6 punkti – vidēs komunikatīvās kontroles līmenis: saskarsmē cilvēks ir dabisks, pret citiem izturas neliekuļoti, sirsnīgi, bet atturīgi pauž savas emocijas, regulē savu rīcību atbilstoši citu uzvedībai, nepatīk neprognozējamas situācijas.

7-10 punktu – augsts komunikatīvās kontroles līmenis: vienmēr kontrolē savu runas uzvedību, pārvalda savu emociju izpausmi, patīkams saziņā.

❖ 2. tests *Runas kultūra.*

Saziņas kvalitāti lielā mērā ietekmē tas, cik saprotama un runas kultūras normām atbilstoša ir mūsu runa.

Veiciet testu. Seciniet, vai Jūsu runas kultūras līmenis ir pietiekami labs.

1. Izvēlieties, lūdzu, īsto uzrunas formu. Atzīmējiet to ar + zīmi. (2 punkti.)

1.	Sveika, Anit!	
	Sveika, Anita!	

2.	Sveiks, Artūr!	
	Sveiks, Artūrs!	

2. Pārveidojiet un uzrakstiet piedāvāto dialogu tā, lai saziņa būtu veiksmīgāka. (5 punkti.)

Ir vēls vakars. Dzīvoklī atskan telefona zvans.

<ul style="list-style-type: none"> - <i>Lūdzu. Klausos.</i> - <i>Pasauciet Lieni.</i> - <i>Liene te nedzīvo.</i> - <i>Kā nedzīvo? Viņa pati man šo telefonu iedeva.</i> - <i>Telefonu? Jūs droši vien gribejāt teikt, ka telefona numuru.</i> - <i>Vai nav vienalga? Jūs taču mani sapratāt.</i> - <i>Kāds šai Lienei ir uzvārds?</i> - <i>Tūlīt paskatīšos ... Kļava.</i> - <i>Viņu sauc Laima, bet pašlaik viņas nav mājās.</i> - <i>Kas jūs tāda esat?</i> - <i>Laimas mamma. Laima būs tikai parīt.</i> - <i>Nu, kad atbrauks, lai piezvana man.</i> - <i>Halo! Kā jūs sauc?</i> - ... 	
--	--

3. Palīdziet, lūdzu, telefona sarunas partneriem veidot labu sarunu. (5 punkti.)

--	--

<ul style="list-style-type: none"> – <i>Hallo! Kas runā?</i> – <i>Un kas tu esi?</i> – <i>Esmu Anitas kursa biedrs.</i> – <i>Anitas nav mājās. Pazvani rīt.</i> 	
---	--

4. Izlasiet teikumus, atrodiet tajos stila kļūdas un labojiet tās. (6 punkti.)

1.	Neskatoties uz aizņemtību, es nolēmu iestāties vēl vienā skolā.	
2.	Pusdienā šodien ēdām franču gaļu.	
3.	Apelsīni pārdodas tirgus paviljonā.	
4.	Mūsu ražotie produkti, it īpaši krēsli un galdi, ir šogad pirtākie.	
6.	Pēc divām nedēļām uz šīs ielas atversies mūsu jaunā darbnīca.	

5. Palīdziet, lūdzu, saprast nākamo teikumu. Uzrakstiet to latviešu literārajā valodā. (5 punkti.)

<p>Spamojiet, bet nejau kaa xero, 5 postus peec kaartas uzraksta, tjipa pats ar sevi runaa [http://sportacentrs.com/sporta_datorspeles/26072008-spams_par_visu?page=1473]]</p>	
---	--

6. Izlasiet tekstu. Kā Jūs domājat, kāpēc meitene sāka raudāt vēl skaļāk? Rediģējiet sievietes jautājumu.

<p>Ielas malā stāvēja meitene un rūgti raudāja. Garām gāja kāda sieviete. Ieraudzījusi raudošo meiteni, viņa</p>	
--	--

apstājās un jautāja: - Par kādu jautājumu tu te raudi? Meitene paskatījās uz sievieti un sāka raudāt vēl skaļāk.	
---	--

5. Izvēlieties pareizo variantu. Atzīmējiet to ar + zīmi. (10 punktu.)

1.	Nestāviet durvīs, nākiet uz priekšu!	
	Nestāviet durvīs, nāciet uz priekšu!	
2.	Sēdieties pirmajā rindā!	
	Sēžaties pirmajā rindā!	
3.	Kad ienākiet telpā, sasveicinieties!	
	Kad ienāciet telpā, sasveicinieties!	
	Kad ienākat telpā, sasveicinieties!	
4.	Tas notika tūkstots deviņi simti piektajā gadā.	
	Tas notika tūkstoš deviņi simti piektā gadā.	
	Tas notika tūkstoš deviņi simti piektajā gadā.	
5.	Jebkurš var labi mācīties.	
	Jeb kurš var labi mācīties.	
6.	Zālē atskanēja aplausi.	
	Zālē atskanēja applausi.	
7.	Uz dzelzsceļa jābūt uzmanīgam.	
	Uz dzelzceļa jābūt uzmanīgam.	
8.	Innovācijas palīdz racionāli saimniekot.	
	Inovācijas palīdz racionāli saimniekot.	
9.	Māsa mācās pirmajā klassē.	
	Māsa mācās pirmajā klasē.	
10.	Man ir mobīlais telefons.	
	Man ir mobilais telefons.	
11.	Pieņēloties no galda, viņa devās pie plaukta.	
12.	Piecēlusies no galda, viņa devās pie plaukta.	

11. uzdevums.

Pārrakstot Agneses darbu, vietumis radušās kļūdas. Labojiet tās, pēc tam sargrupējiet pēc kļūdu veidiem un aizpildiet tabulu. Sava viedokļa pamatojumu meklējiet dažādos informācijas avotos. Izveidojiet izmantoto avotu sarakstu atbilstoši bibliogrāfiskās informācijas noformēšanas noteikumiem.

Isdomājiet galu galā, kad labāk rīkot Ziemassvētku balli un visu izplānojiet! Jūs taču zināt, cik direktore šajā ziņā ir prasīga,” kā cirst nocērt klases audzinātāja.

„Varētu pēdējā mācību nedēļā kad jau būs saņemtas liecības” ieminās Dmitrijs.

„Jā, tas būtu lieliski! Skaisc mācību semestra noslēgums!” vidū priecīgi iespurdz Katrīna.

„Tad nolemts – pēdējā nedēļā!” skaļi nodārd Jāņa sīpola bals.

„Un balle atkal būs tikai līdz desmitiem?” nočukst madara.

„Kurš grib būt adbildīgais par zāles dekorēšanu?” Biruta stingri nosaka.

„Es! Un Gatis! Dmitrij, tu arī?” skaļi nobrēc Valērijs.

„Labi, manis pēc. atrauc Dmitrijs.

„Kurš uzņemsies spēļu un loterijas gatavošanu?” Biruta uzjautā.

„Mēs varam!” Katrīna un Madara abas reizē iesaucas.

„Es arī gribu...” lēni novelk Pēteris.

„Tad tu, Pēter, kopā ar meitenēm domā par spēlēm, ja? Tā... Un kurš ir gatavs domāt par mūziku?” Biruta nočivina.

„Es! Kristaps un Kaspars arī kautko teica par mūziku! Pieraksti arī viņus!” Jānis nober.

„Un cik tas varētu izmaksāt?” noburkšķ neapmierinātībā Pēteris Kalniņč.

„Nepuksti, mēs taču daudzko varam paši uztaisīt no tā, kas ir ”

„Kurš rūpēsies par kārtību?” Biruta satraukti noelšas.

„Lai par kārtību rūpējās Dāvis ar savu kompāniju, viņi taču tieši tam ir kā radīti!” Katrīna ieminās.

„Tiesām! Viņi ar to tiks galā!” Biruta apmierināti **nosmejas**.

„ Tad jau laikam viss, vai ne? Varam iet mājās!” Valērijs priecīgi **nosauc**. (A. Kozlovska)

Nr.p. k.	Kļūdas tips	Kļūdas veids	Piemērs no teksta	Pamatojums	Avots
1.	Ortogrāfijas kļūdas	Salikteņu rakstība	<i>labprāt</i>	Salikteņa pirmās daļas beigās raksta tādu līdzskaņa burtu, kāds būtu rakstāms attiecīgajā vārdā ārpus salikteņa	http://www.liis.lv/latval/orto/ortogra.htm
2.					

--	--	--	--	--	--

Izmantotā literatūra

1.

2.

1. Izrakstiet no teksta darbības vārdus, kas nosauc personas runu.
2. Pārrunājiet ar sola biedru un vienojieties, ko izsaka katrs darbības vārds, kā raksturo saziņas partneru runas veidu, emocijas.
3. Izpētiet, no kā darināti runas verbi un noskaidrojiet, kāda ir piedēkļu nozīme.
4. Kā mainītos teiktā jēga, ja
 - (a) autore būtu izmantojusi tikai neatvasinātos darbības vārdus;
 - (b) būtu izmantotas tikai darbības vārdu formas *teica, sacīja, runāja, jautāja*?

PIELIKUMI

1. pielikums. Rēzeknes novada un Maltas pagasta karte

2. pielikums. Par Maltas pagastu

Maltas ciemu līdz 1936. gadam dēvēja par Borovaju, savukārt Maltas pagastu līdz 1925. gadam - Rozentovas pagasts. Pagasta nosaukums bija aizgūts no netālās Rozentovas muižas, ar kuru nesaraunami saistīta arī Maltas vēsture. 18. gs. sākumā Rozentova piederēja vācu muižniekam A. Falkerzāmam, 18. gs. beigās un 19. gs. 1. pusē – Šadursku, bet 19. gs 2. pusē – Bogomelecu dzimtai. 1836. gadā caur tagadējās Maltas teritoriju tika izbūvēts Pēterburgas–Varšavas lielceļš, bet vēlāk – 1861. gadā – atklāta dzelzceļa līnija Pēterburga–Varšava ar dzelzceļa staciju Antonopole. Virzoties no netālās Rozentovas muižas uz jaunuzbūvētās dzelzceļa stacijas pusi veidojās jauna apdzīvota vieta – Borovaja, kura, pateicoties izdevīgajam novietojumam četru ceļu krustojumā un dzelzceļa malā, drīz kļuva par galveno apkārtnes tirdzniecības vietu. 1936. gadā Borovajas ciems tika pārdēvēts par Maltu, apdzīvotajā vietā bija 139 mājas ar 715 iedzīvotājiem un vairāki desmiti tirgotavu, kuras galvenokārt piederēja ebrejiem. Tolaik Malta bija lielākais ciems Rēzeknes apriņķī.

Maltas izaugsmē nozīmīgi bija arī 20. gs. 50.–60. gadi, īpaši laiks no 1950. līdz 1959. gadam, kad Malta bija rajona centrs. Šajā laikā notika intensīva celtniecība – tika atjaunots kultūras nams (celts 1939. gadā kā Aizsargu nams), uzcelta pienotava, rūpniecības kombināts, slimnīca un skola. Līdz 1976. gadam ciemā tika uzceltas 332 individuālās mājas.

Rozentovas (Maltas) Sv. Krusta Pagodināšanas Romas katoļu baznīca ir koka celtnes ar vienu torni. Dievnams celts laikā no 1780. līdz 1782. gadam un drīz izrādījās par mazu lielajai draudzei. 1842. gadā baznīca pagarināta pirmoreiz, bet 1906. gadā, ar Rozentovas muižas īpašnieku Bogomelecu atbalstu, tā pagarināta vēlreiz. Baznīcā ir saglabājušies savdabīgi feretroni (pārvietojami altāriši). Maltas (Borovajas) vecticībnieku kopienas lūgšanu nams ir vietējas nozīmes arhitektūras piemineklis. Dievnama celtniecība sākta 1931. gadā, un to cēlis būvuzņēmējs A. Gruncevičs. Maltas (Rozentovas) Visusvēto pareizticīgo baznīca ir vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis. Tā celta 1928. gadā kā neliela koka guļbūve pie pareizticīgo kapsētas.

Maltas zirgu pasta stacija, celta 19. gs. vidū, ir senākā Maltas ēka, kura saglabājusies līdz mūsu dienām. Maltas vēstures muzejs, kur eksponēta seno sadzīves priekšmetu un iespaiddarbu kolekcija, piedāvā arī ekskursiju pa Maltas kultūras pieminekļiem. Labi izveidotas ceļu tīkls ļauj ērti nokļūt no Maltas uz vairākiem citiem Latgales tūrisma objektiem – muzeju "Mežmalas", Baldas ūdensdzirnavām, Lūznavas muižu, Latgales keramiķu darbnīcām un atpūtas mītnēm Rāznes ezera krastos. Skatīts: <http://www.malta.lv/>

3. pielikums. Par ēdienu nosaukumiem

BRIGITA BUŠMANE

DRADŽI, PĀKŠŅI, IEŠŅAVA...

Viena no svarīgākajām tautas materiālās kultūras sastāvdaļām ir uzturs. Tāpēc ēdienu un pārtikas produktu nosaukumi ir ļoti plaša izlokšņu: leksikas tematiska grupa. Tie ir bagāts avots tautas sadzīves, paradumu, vēstures izziņai, kā arī vairāku valodniecisku jautājumu risināšanai.

Daudziem ēdienu un produktu apzīmējumiem izloksnēs ir raksturīga liela dažādība kā satura, tā formas ziņā.

Daļā nosaukumu ir ietverta norāde uz izejproduktu, piemēram, *uolu putriņa* 'olu kultenis' vairākās vietās Vidzemē, *grauzdiņu zupa* Jaunpiebalgā, *grauzdu zupa* Ābelos un *kripatu zupa* Launkalnē, Vaivē 'zupa ar sagrieztu saceptu gaļas (speķa) gabaliņu aizdaru' (sal. *grauzdiņi*, *grauzdi*, *kripatas* 'sagriezti sacepti gaļas (speķa) gabaliņi'), *ūdensmaize* 'nevārīts maizes ēdiens — ūdenī iedrupināta maize' Glūdā, *rāciņplinkškens* 'kartupeļu pankūka' Puzē (*plinkškens* 'pankūka'), *buļvinīca* 'kartupeļu desa' Gaigalavā (*buļvis* 'kartupelis').

Daudzi nosaukumi sniedz ziņas par ēdiena vai produkta dažādām pazīmēm — krāsu, garšu, konsistenci, lielumu u. c, piemēram, *baltā biezputra* 'kartupeļu biezenis' Dienvidkurzemē un Ziemeļaustrumkurzemē, *baltie tauki* 'kausēti tauki' vietumis Kurzemē, *sarkanā putra* 'dzērveņu ķīselis' Sinolē, *baltspiens* 'biezpiens' Grašos, Odzienā, Sinolē, *skābā putra* vai *skābputra* 'putra ar rūgušpiena aizdaru' Kurzemē, *skābums* 'raudzēts, saputots dzēriens no (karstā) ūdenī iejauktiem rudzu miltiem' galvenokārt Ziemeļvidzemē, *šķīstā putra* 'putraimu putra' Vidzemē, *saltie batviņi* 'biešu lapu zupa, ko ēd aukstu' Aknīstes apkārtnē, *siltais grūdiens* 'kartupeļu biezenis' Kurzemē, *karstā putra* 'putraimu un kartupeļu pašķidra biezputra dažviet Dienvidrietumzemgalē, *mazais kukulītis* 'abrķasis' vairākas izloksnēs Ziemeļvidzemē, *mazputriņa* 'šķidra smalko miltu biezputra' ap Cēsīm, *lielais sviests* 'no paniņām neatdalījies sviests' Vidzemē, *trakā biezputra* 'putraimu vai miltu un kartupeļu biezputra' Rudbāržos, Ugālē.

Vairākos nosaukumos ietverta norāde uz darbību vai procesu, kas raksturīgs ēdienam resp. produktam, to gatavojot vai lietojot, piemēram, dradžu apzīmējumos *cīkstalas*, *cīkstalas* ap Smiltēni, *čiepstalas* Ziemeļaustrumvidzemē, *čurksteles*, *čurkstes*, *čurkstiņi* Austrumlatvijā, *kriuksi*, *kriukšķi* vietumis Vidzemē, *rūgušnieks* 'rūgušpiens' Dienvidlatgalē, *drebene* 'galerts' ap Alsungu.

Lielu grupu veido nosaukumi, kas atvasināti no verba, kurš apzīmē darbību, ko veic, gatavojot ēdienu vai produktu, piemēram, *mīcīti buļbi* un *mīcītas gulbas* 'kartupeļu biezenis' dažviet Latgalē, *tecināti tauki* 'kausēti tauki' Ziemeļvidzemē, *kultene* vai *kultenis* 'raudzēts, saputots dzēriens no (karstā) ūdenī iejauktiem rudzu miltiem' Ziemeļvidzemē, *drupenis* 'nevārīts maizes ēdiens — pienā vai ūdenī iedrupināta maize' vietām Kurzemē, *škaideknis* 'kartupeļu biezenis' Gulbenes apkārtnē, *rīvenis* 'rīvētu kartupeļu sacepums' ap Neretu.

Izplatīti ir apzīmējumi, kas, pamatojoties uz ēdiena vai produkta līdzību vai sakaru ar kādu citu reāliju, ir darināti ar metaforisku vai metonīmisku pārnesumu, piemēram, ar saceptu gaļas (speķa) gabaliņu aizdaru vārītas zupas nosaukumi *circeņu zupa* vai *circenīšu zupa* Vidzemē, Austrumzemgalē un Latgales ziemeļu un rietumu daļā, *prusaku zupa* Rietumvidzemē, *cāļu zupa* Krimuldā; *cērpuota biezputra* 'kartupeļu biezenis ar rīvētu kartupeļu klimpiņām' Nīcā (sal. *cērps* 'ar zāli apaudzis neliels zemes izcilnis, cinis'), *buļļu sviests* 'kartupeļu biezenis' Pālē, *žuograis* 'sklandrausis' Ziemeļkurzemē.

Par nosaukumu dažādību liecina daudzu ēdienu un produktu apzīmējumi izloksnēs. Ilustrācijai putraimu vai miltu un kartupeļu biezputras nosaukumi (neminot lielu daļu variantu, kā arī atsevišķā izloksnē pierakstītus apzīmējumus): *bokmolle*, *bruokastu putra*, *bruokašputriņa*, *bukstinputra*, *bukstiņbiezputra*, *bukstiņš*, *cimbuļu putra*, *dubultniece*, *graudnieku putra*, *igauņu putra*, *jauktenis*, *kratene*, *kratinbiezputra*, *kuopbiezputra*, *kuopenica*, *kālīšbiezputra*, *maisītā biezputra*, *mietīnbiezputra*, *nātnā biezputra*, *nātnene*, *pabiezputra*, *papļepene*, *paputriņa*, *plēpene*, *plēpenīca*, *pūreniece*,

pusbiezputra, pusdamaška biezputra, pusnātnā biezputra, pusplepene, puspuisis, pusvadmala, putrainainais pencis, ripīnbiezputra, stabīnputra, šķeterene, šķetinātā biezputra, šļepene, trinīšputra, trinītis, vanadzene.

Liela daudzveidība izloksnēs ēdienu un produktu nosaukumos vērojama arī vārddarināšanas un fonētiskā skatījumā. Piemēram, Rietumlatvijas izloksnēs reģistrēti dradžu apzīmējumi *grunciši, grunči, grunči, gruncumi, grunčumi, grunčumi, grundzīši, grundži*, Ziemeļvidzemē — *grauzdas, grauzdes, grauzdi, grauzdēļi, grauzdenīši, grauzdīni, grauzdiņi, grauzdīši, grauzduliši, grauzduļi, grauzdumi, grauzdumīni, grauzdumiņi*.

Plašais ēdienu un produktu izlokšņu nosaukumu klāsts neapšaubāmi ir rosinošs avots terminoloģijai. No šī viedokļa ielūkosimies dažu ēdienu resp. produktu apzīmējumos.

Terminoloģijā no izloksnēm ir pārņemts mantotais vārds *dradži* (sal. lietuviešu *dragės*, prūšu *dragios*¹), kas ir izplatīts gabaliņos sagrieztu kausētu dzīvnieku iekšu (senāk parasti apzarņu) tauku pārpalikumu nosaukums Kurzemē un dažviet Rietumzemgalē. Šis produkts, kā liecina izlokšņu leksikas pieraksti, ir viena no reālijām, kam izloksnēs zināms ļoti daudz apzīmējumu — kopā ar variantiem to skaits sniedzas pāri četriem simtiem.² Plašākā apkārtnē bez vārda *dradži* tiek lietoti arī, piemēram, nosaukumi *gruzdumi, grauzduļi* vai *grauzdiņi* (galvenokārt Ziemeļvidzemē), *čuras* vai *čuriņas* (Dienvidaustrumvidzemē, Austrumzemgalē, vietumis Rietumlatgalē), *skrandži* vai tā varianti (Rietumzemgalē), *škvarkas* vai tā varianti (Latgalē), *grības* vai *grībiņas* (pārsvarā

Rietumvidzemē, kā arī ap Tukumu). Literārajā valodā bez nosaukuma *dradži* sastopami arī apzīmējumi *gruzdumi, grības, skrandži* un citi.³

Ļoti līdzīgs produkts dradžiem ir sagriezti sacepti gaļas (speķa) gabaliņi. Izloksnēs nereti tiem tiek lietots kopīgs apzīmējums, piemēram, *čiepški* Rugājos, *čuras, čuriņas* Odzienā, *dradži* Popē, *grauzas* Rēznā, *gremzuļi* Jeros, *ķipsnas* Blīdenē, *škvarkas* Asūnē. Liela daļa sacepto gaļas (speķa) gabaliņu nosaukumu pagaidām ir reģistrēta tikai vienā izloksnē, piemēram, *actiņas, zīles actiņas, zīles galviņas* Sinolē, *cinīši* Planīcā, *dambīši* Trikācā, *kridzīši* Mārsnēnos, *skripstelīši* Ilzenē. Izplatītākais šī gaļas produkta nosaukums ir *circenīši* vai tā variants *circeņi* — tas sastopams Austrumlatvijas izloksnēs, retumis citos apvidos. Jāpiezīmē, ka Austrumzemgalē un Dienvidlatgalē vārdu *circeņi (circiņi)* palaikam lieto arī dradžu apzīmēšanai.

Pēc jaunāko skaidrojošo vārdnīcu dotumiem, literārajā valodā dradžu un sacepto gaļas (speķa) gabaliņu nosaukumi parasti netiek šķirti: Latviešu literārās valodas vārdnīcā ar nozīmi 'pārpalikumi pēc dzīvnieku iekšu tauku vai speķa izkausēšanas' minēti vārdi *dradži* un *gruzdumi*⁴, Latviešu valodas vārdnīcā ar skaidrojumu 'pārpalikumi pēc gabaliņos sagrieztu iekšu tauku vai speķa izkausēšanas; grības' dots vārds *dradži*⁵, bet vārdam *grības* (lai arī tas tiek saistīts ar *dradži*) minēta tikai nozīme 'atliekas pēc dzīvnieku iekšu tauku iztecinašanas'.⁶

¹ K. Milenbaha Latviešu valodas vārdnīca. I. R., 1923—1925, 488. lpp.

² Dradžu apzīmējumi ir kartografēti «Latviešu valodas dialektu atlanta» manuskriptā. (Manuskripts atrodas izdevniecībā «Zinātne».) («Latviešu valodas dialektu atlants» publicēts 1999. g.)

³ Par to sk.: *Zemzare D.* Kurš nosaukums labāks — *•dradzi, grības, grimšļi, skrandži?* — Rakstu krāj.: Latviešu valodas kultūras jautājumi. 6. laid. R., 1970, 98.—103. lpp.

⁴ Latviešu literārās valodas vārdnīca. 2. sēj. R., 1973, 385. lpp.; 3. sēj. R., 1975, 164. lpp.

⁵ Latviešu valodas vārdnīca. R., 1987, 192. lpp.

⁶ Turpat, 242. lpp.

Kulinārijas literatūrā saceptajiem gaļas (speķa) gabaliņiem atsevišķa termina nav. Taču ir liecības, ka šo tukšumu varētu aizpildīt vārds *circe-niši*. Tā žurnālā «Atpūta» (1992, Nr. 6, 2. lpp.) kulinārijas entuziaste Laimdota Rone, rosinot dažādot kartupeļu izmantošanu uzturā, piebilst: «Kartupeļu pankūkas, pildītas ar olu, .. pasniedz divas vienā porcijā, ar speķa «circeņšiem».»

Nosaukuma *circeņši* samērā plašais lietojums izloksnēs, īsums (pretstatā aprakstošajiem produkta apzīmējumiem), kā arī pastarpinātā norāde uz būtiskām pazīmēm (tāpat kā kukainis sagriezti saceptie speķa gabaliņi ir sīki, turklāt gatavošanas procesā cepot tie «lēkā» līdzīgi circeņim), liekas, ir pietiekami nosacījumi, lai ar metaforisko pārnese darīnāto produkta nosaukumu ietvertu kulinārijas terminoloģijā. Zupai, kuras galvenais aizdars ir sagriezti un apacepti dūmotas, svaigas vai sālītas cūkgaļas gabaliņi, kulinārijas literatūrā pēdējā gadu desmitā pamanīts nosaukums *zemnieku zupa*.⁷ Izloksnēs šis apzīmējums reti dzirdēts — tikai no atsevišķiem teicējiem Jumurdā, Skultē, Tūjā, Vecumniekos. Tā kā šī zupa zināmas lauku ļaužu daļas uzturā tiek gatavota, tad ēdiena saistījumam ar zemniekiem varētu būt reāls pamats. Tomēr ticamāk liekas, ka šis nosaukums izloksnēs ir relatīvi jauns un ienācis no kulinārijas literatūras. Izloksnēs gan ir sastopami citi semantiskā ziņā līdzīgi darīnāti minētā ēdiena nosaukumi, tas ir, saistīti ar dažādām noteiktām sociālām vai etniskām ļaužu grupām, piemēram, *nabagu zupa* vietām Vidzemē, Kurzemē, reti Zemgalē, *pluostenieku putra* Ābeļos, *pluosteniece* Bejā, *laivenieku zupa* Dolē, *zāgeru zupa* Viesienā, *krievu zupa* Engurē, Krustpilī, Ritē, Ropažos, Vidrižos, *puoļu zupa* Madlienā, Skultē. Bet arī šie apzīmējumi (izņemot nosaukumu *nabagu zupa*), kā liecina apvidvārdu vākumi, tiek lietoti samērā reti. Toties izplatīts ir vārdkopnosaukums *ātrā zupa* — tas plaši sastopams Vidzemē, paretam citos Latvijas novados. Turklāt šajā nosaukumā ietverta norāde uz būtisku ēdiena pazīmi, proti, zupa ar sagrieztu saceptu gaļas gabaliņu aizdaru ir ātrāk pagatavojama nekā, piemēram, vārītas gaļas zupa. Tādējādi termina funkciju pārliecinošāk varētu pildīt nosaukums *ātrā zupa*, nevis *zemnieku zupa*.

Ar pākstīm vārītajām pupām izloksnēs biežāk sastopami salikti nosaukumi, kas parasti apzīmē arī nevārītās pupas, piemēram, *pupu pākstes* vai *puppākstes* galvenokārt Vidzemes

ziemeļdaļā, *pākšu pupas* vietām Vidzemē, *pākšaiņās*, arī *pākstaiņās*, *pākstaiņās pupas* Ērgemē⁸, *pākstaiņās pupas* arī Kārķos, *pākšaiņās pupas* — Rencēnos. Semantiskā skatījumā motivēts ir arī ar pākstīm vārīto pupu nosaukums *zaļbriedes*, kas reģistrēts Grobiņā⁹, un *zaļbriedenes* Virgā — to otrais komponents ir atvasināts no darbības vārda *briest*. Nelielā areālā Dienvidrietumkurzemē izplatīts lituānisms *brandži*, retāk tā varianti *brandžas*, *brandis*. Bet terminoloģiskā aspektā lielāko interesi, šķiet, var izraisīt pagaidām tikai no Naudītes zināmais nosaukums *pākšņi*, kas minēts 19. gs. beigu rakstu avotā¹⁰ ar skaidrojumu: «Pākšņi ir ēdiens no zaļiem pakšņu zirņiem, ko sevišķi vāra zirņu šķinamā laikā un svētvakaros ēd, pākstes' sviestā vai siļķu sālījumā mērcējot un skābputru klāt piestrebjot.»

Lai gan uzturā ievērojami ilgāk nekā citās materiālās kultūras nozarēs saglabājas senās tradīcijas, paražas, tomēr laika gaitā arī tautas uzturā vērojamas pārmaiņas. Mūsdienās, piemēram, netiek vairs lietots kaņepju piens un īpaši sagatavoti dzīvnieku iekšu tauki. Līdz ar ēdiena vai produkta izzušanu tautā tiek aizmirsti arī tā apzīmējumi. Tomēr speciālajā literatūrā tie būtu jā saglabā.

Uzskatams piemērs, kā aizmirstībai tiek nodots savā laikā izloksnēs iesakņojies vārds, ir eļļainā masā sagrūstu kaņepju nosaukums *staks*.

⁷ Sk., piemēram, *Masiļūne N., Pasopa A.* Latviešu ēdieni. R., 1987, 61. lpp.

⁸ *Kagaine E.* Ērgemes izloksnes vārdnīca. R., 1983, 8. sēj., 151. lpp.

⁹ *Endzelīns J., Hauzenberga E.* Papildinājumi un labojumi K. Mīlenbaha Latviešu valodas vārdnīcai. II sēj., R., 946, 801. lpp.

¹⁰ Etnogrāfiskas ziņas par latviešiem. «Dienas Lapas» i pielikums, 1. R., 1891, 41. lpp.

Kaņepes gadusimtiem ir bijis iecienīts aizdars Latvijas austrumdaļā¹¹. Un aptuveni pusē šīs teritorijas — tas ir, Dienvidvidzemē, Austrumzemgalē un Rietumlatgalē, eļļainā masā sagrūstajām kaņepēm ir sastopams nosaukums *staks* (retāk tā varianti, piemēram, *stakans*, *stakanis*, *štakans*, *štaks*). Dažkārt apvidū līdzās tiek lietots arī verbs ar šo sakni, piemēram, *staknīt* 'grūst', *stakņāt* 'mīcīt; mīt, mīdīt', *štakāt* 'grūst'. Tāad izloksnēs acīmredzot šī produkta apzīmējums darināts no verba, kas apzīmē darbību, ko veic, produktu gatavojot.

Tā kā pēdējos gadu desmitos kaņepju sēklas uzturā lieto ļoti reti, nosaukums *staks* no aktīvā vārdu krājuma ir izzudis, to atceras tikai vecākās, retāk vidējās paaudzes pārstāvji.

Kulinārijas literatūrā eļļainā masā sagrūstajām kaņepēm ir atrodams relatīvi jauns nosaukums *kaņepju sviests*¹², kas izloksnēs retumis sastopams un, domājams, ir pārņemts no literāras valodas.

Latviešu literārās valodas vārdnīcā ar norādi «novec.» ir ietverts droši vien lielai lasītāju daļai nezināms vārds *iešņava* 'nesālīti kausēti tauki; plēvē iefīti (īpaši sagatavoti) cūku tauki'¹³. Ilustratīvais materiāls šajā šķirklī ir visai skops: no K. Mīlenbaha Latviešu valodas vārdnīcas Papildinājumiem ir pārņemtas vārdkopas *iešņavu grūst* un *taukus sasiť iešņavās*. Plašākas ziņas par vārda *iešņava* semantiku un izplatību sniedz apvidvārdu vākumi. Taču jāpiebilst, ka pēdējos gadu desmitos informācija par to gūta galvenokārt no vecākās paaudzes teicējiem.

Izloksnēs ar vārdu *iešņava* visbiežāk apzīmē mūsdienās jau vairs nepazīstamu produktu — sastampātus, tauku plēvē satītus (nereti arī žāvētus) cūkas, liellopa vai aitas nieru taukus.¹⁴ Ar šo nozīmi vārds *iešņava* reģistrēts Zemgalē, Dienvid-rietumlatgalē, retāk Kurzemē un Vidzemē. Vairākās izloksnēs, piemēram, Ziemeļvidzemē, vārdam *iešņava* fiksēta arī nozīme 'dzīvnieku taukaudi, kas atrodas nieru apvidū'. Vārdnīcās šī nozīme ietverta jau kopš 17. gs., piemēram, Manceļa un Stendera vārdnīcās.¹⁵ Ulmaņa vārdnīcā minētas nozīmes '(cūku) iekšu tauki; nesālīti kausēti tauki'.¹⁶

Produkta nosaukums, domājams, ir sekundārs atvasinājums. Līdzīgi — pārņemot izejprodukta apzīmējumu — ir darināti daudzi ēdienu un produktu nosaukumi izloksnēs, piemēram, *kaņepes* 'kaņepju sēklas' un 'pārtikas produkts — eļļainā masā sagrūstas kaņepju sēklas', *kāpuosti* 'kāpostu galviņas' un 'no kāpostiem gatavots ēdiens'.

¹¹ Kaņepes Latvija audzētas jau sen — pašreiz senākie kaņepju sēklu atradumi arheologu izrakumos attiecas uz 12.—13. gs. (sk.: *Расиньш А.П.* Культурные и сорные растения в материалах археологических раскопок на территории Латвийской ССР. — Труды Прибалтийской объединенной комплексной экспедиции, I. М., 1959, стр. 324). Uz kaņepju izmantošanu uzturā 17. gs. ir norādījis vēsturnieks P. Einhorns (*Einhorn P.* Historia Lettica. Dorp[a]t, 1649, 592. lpp.) un G. Felkerzāms (*Rozentāle M.* Vāciski vērojumi par Kurzemes zemnieku dzīves parašām 17. gs. 2. pusē. — Ceļi, 8. sēj. R., 1937, 123. lpp.).

¹² Receptēs nereti ir norādīts, ka, gatavojot kaņepju sviestu, kaņepēm pievieno nedaudz sviesta vai cūku tauku (sk., piemēram, *Masiļūne Ņ., Pasopa A.* .. 46. lpp.). Uz šo produktu nelielajām piedevām pie sagrūstajām kaņepēm ir norādījuši arī vairāki teicēji dažādos apvidos.

¹³ Latviešu literārās valodas vārdnīca. 3. sēj. R., 1975, 399. lpp.

¹⁴ Sastampātie, plēvē satītie tauki ir relatīvi sens tauku produkts, par kuru jau 20. gs. 20. gados ir norādīts, ka tas vairs netiek gatavots (piemēram, «Zemkopis», 1923, № 35, 539. lpp.). Tie ir lietoti par aizdaru pie putrām, biežputrām, zupām, vietām ziesti arī uz maizes.

¹⁵ *Mancelius G.* Lettus das ist Wortbuch samt angehängtem täglichen Gebrauch der lettischen Sprache .. T. I. R., 1638, S. 268. *Stender G.* Lettisches Lexicon. In 2 Teilen. Mitau, 1789, S. 58.

¹⁶ Lettisches Wörterbuch, I. Lettisch-Deutsches Wörterbuch von Bischof Dr. *Cari Christian Ulmann.* R., 1872, S. 67.

Vārds *iešņava* ir mantots vārds, kas radniecīgs lietuviešu *įsnauja*, *įsnaujà* vai *įsnava* 'сальник'¹⁷. Izloksnēs tam zināmi arī vairāki varianti, piemēram, *iešnava*, *iešņave*, *iešņavs*, *iešļava*, *viešņava*, kā arī ar tiem darināti salikti nosaukumi, piemēram, *tauku iešņava*, *iešņavu tauki*, *iešņavtauki*, *tauku viešņava*, *viešņu tauki*.

Vārdu *iešņava* speciālajā literatūrā vēlams saglabāt senā produkta — sastampāto, tauku plēvē satīto nieru tauku — apzīmēšanai. Jāsaka gan, ka *iešņava* ir tikai viens no minētā produkta nosaukumiem izloksnēs. Dažādos apvidos ir reģistrēti pārsvarā salikti nosaukumi, kuros ietverta norāde uz kādu atsevišķu raksturīgu produkta pazīmi, piemēram, *grūstie tauki* galvenokārt Vidzemē un Zemgalē Bauskas apkārtnē, (*tauku*) *kukulis* vai *kukulītis* Latgalē, Vidzemes austrumdaļā un Austrumzemgalē, *ķiļkentauki* un *taukķiļkeni* Popē, *tauku pika* vai tā variants Vidzemes austrumos un dažviet Rietumlatgalē, (*tauku*) *pīle* vairākās vietās Dienvidrietumkurzemē, (*tauku*) *pīrāgs* Ziemeļaustrumvidzemē un vietumis Austrumlatgalē, *rituļu tauki*, *tauku rituls* Nīcā, *taukveģis* Popē, *tauku veģis* un *veģa tauki* Ēdolē, *zaudētie tauki* un *žāvētie tauki* Kurzemē. *Dradži*, *pākšņi*, *iešņava*, *circenīši*, *staks*, *ātrā zupa* — tie ir tikai daži no tautas nosaukumu pilnā apcirkņa, kurā būtu vēlams laiku pa laikam ieskatīties, meklējot īsu, trāpīgu, skanīgu ēdiena vai produkta apzīmējumu kulinārijas literatūrā.

[Bušmane B. Dradži, pākšņi, iešņava... *Latviešu valodas kultūras jautājumi*. 27. laidniens. – Rīga: Avots, 1993. 92.-103. lpp.]

¹⁷ K.. Milenbaha *Latviešu valodas vārdnīca*. II. R., 1925—1927, 78. lpp